

## O‘ZBEKISTON MINTAQALARIDA YASHIL TURIZM RIVOJLANISHI

*Aliqulova Madina*

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Turizm va mehmondo‘stlik”  
yo‘nalishi, 2-bosqich talabasi*

*Email: [aliqulovam084@gmail.com](mailto:aliqulovam084@gmail.com)*

*Orcid: <https://orcid.org/0009-0007-4467-9018>*

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining turli mintaqalarida yashil turizmning rivojlanish holati, imkoniyatlari, muammolari va istiqbollari chuqur tahlil qilinadi. Yashil turizmning nazariy asoslari, xalqaro tajribasi va O‘zbekistonning tabiiy, ekologik va madaniy salohiyati asosida mintaqaviy yondashuvlar ko‘rib chiqiladi. Maqola “Turizm asoslari” va “Mintaqaviy turizm” o‘quv qo‘llanmalari, davlat strategiyalari va ilmiy tadqiqotlar asosida tayyorlangan bo‘lib, yashil turizmni rivojlantirish bo‘yicha amaliy takliflar beriladi. Tadqiqot turizm sohasidagi talabalar, olimlar va amaliyotchilar uchun mo‘ljallangan.*

***Kalit so‘zlar:** yashil turizm, barqaror turizm, ekoturizm, mintaqaviy rivojlanish, O‘zbekiston mintaqalari, ekologik salohiyat, tabiatni muhofaza qilish.*

### **Kirish**

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 2-oktabrda o‘tkazilgan videosektor yig‘ilishida ta’kidlaganidek: “Turizmni rivojlantirishda ekologik toza, yashil tamoyillarga asoslanishimiz zarur. Tabiatni saqlab, aholining farovonligini oshirish – bizning asosiy vazifamizdir”. Ushbu strategik ko‘rsatma mamlakatimizda yashil turizmni rivojlantirishning dolzarbligini yanada oshirdi. Yashil turizm (Green Tourism) - tabiatni muhofaza qilish, mahalliy aholi farovonligini oshirish va ekologik ta’lim berishga asoslangan mas’uliyatli turizm turi hisoblanadi. O‘zbekistonning noyob tabiiy landshaftlari, biologik xilma-xilligi va madaniy merosi yashil turizm uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ushbu maqolada yashil turizmning O‘zbekiston mintaqalarida rivojlanishi chuqur tahlil qilinadi.

Yashil turizm barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslanadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) doirasida yashil



turizm ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy muvozanatni ta'minlash vositasi sifatida qaraladi. Xalqaro Ekoturizm Jamiyati yashil turizmni “tabiatni saqlaydigan, mahalliy madaniyatni hurmat qiladigan va mahalliy aholi uchun iqtisodiy foyda keltiradigan sayohat” deb ta'riflaydi. O'zbekistonda yashil turizmni rivojlantirish uchun quyidagi shartlar mavjud:

- Boy biologik xilma-xillik (4000 dan ortiq o'simlik va 700 ga yaqin hayvon turi);
- Noyob tabiiy landshaftlar (tog'lar, cho'llar, vodiylar, suv havzalari);
- Davlat siyosatining qo'llab-quvvatlashi (Harakatlar strategiyasi va Prezident farmonlari).

### **O'zbekiston mintaqalarida yashil turizmning hozirgi holati va tahlili**

O'zbekiston hududini 14 ta ma'muriy-hududiy birlikka bo'lib ko'rib chiqadigan bo'lsak, har bir mintaqaning yashil turizm salohiyati yuqori darajada ekanligini ko'rish mumkin:

Farg'ona vodiysi mintaqasi (Andijon, Farg'ona, Namangan) tog'li landshaftlari, suv sharsharalari va boy agroturizm resurslari bilan ajralib turadi. “Ug'am-Chatqol” biosfera qo'riqxonasi va “Chingan” tog'-chang'i bazasi yashil turizm uchun eng istiqbolli hududlardan biridir. Bu yerda ekologik yurishlar, agroturizm va yovvoyi tabiatni kuzatish turizmi rivojlanishi mumkin.

Markaziy mintaq (Samarqand, Buxoro, Navoiy) madaniy meros ob'ektlari bilan birga Zarafshon daryosi bo'yi va Nurota tog'larini o'z ichiga oladi. Bu mintaqada madaniy-ekologik turizmning uyg'unlashuvi kuzatiladi. Zarafshon milliy bog'i va Nurota qo'riqxonasi yashil turizm mahsulotlarini yaratish uchun katta imkoniyat beradi.

Janubiy mintaq (Surxondaryo, Qashqadaryo) Boysun tog'lari, “Hisar” qo'riqxonasi va Amudaryo bo'yi bilan noyobdir. Bu hududda tog'-ekologik turizm va diniy-ekoturizmni birlashtirish mumkin.

Shimoli-g'arbiy mintaq (Xorazm, Qoraqalpog'iston) Orol dengizi ekologik turizmining markazi sifatida alohida ahamiyatga ega. “Yashil Orol” loyihasi doirasida ekologik turizmni rivojlantirish orqali mintaqaning iqtisodiy va ijtimoiy muammolarini yechish imkoniyati mavjud.

Toshkent va Jizzax mintaqasi “Chorvoq”, “Nurata” va “Arnasoy” suv havzalari bilan dam olish va ekologik turizm uchun yuqori potensialga ega.



O‘zbekiston mintaqalarida yashil turizmni rivojlantirishda bir qator jiddiy muammolar mavjud bo‘lib, ularni hal etmasdan turib, bu yo‘nalishda sezilarli natijalarga erishish qiyin. Eng birinchi va eng muhim muammo - ekologik monitoring tizimining zaifligidir. Ko‘pgina mintaqalarda, xususan, chekka tog‘li va cho‘l hududlarda tabiatni doimiy kuzatish, ekologik holatni baholash va o‘zgarishlarni oldindan bashorat qilish mexanizmlari yetarli darajada rivojlanmagan. Bu esa tabiat resurslarining haddan tashqari ishlatilishi va degradatsiyasiga olib kelmoqda.

Ikkinchi muhim muammo - infratuzilmaning nomutanosib rivojlanishidir. Ayniqsa, chekka mintaqalarda (Surxondaryo, Qashqadaryo, Qoraqalpog‘iston va Xorazmning ayrim hududlarida) yo‘llar, ekologik yo‘laklar, chiqindilarni yig‘ish va qayta ishlash tizimi, mehmonxonalar va ekologik turizm ob‘ektlari uchun zarur infratuzilma yetishmaydi. Natijada, turistlar asosan markaziy mintaqalarga to‘planib, chekka hududlarning yashil turizm salohiyati ishlatilmay qolmoqda.

Uchinchi muammo - malakali kadrlar yetishmovchiligidir. Mamlakatda ekologidlar, yashil turizm mutaxassislari, ekologik monitoring bo‘yicha mutaxassislar va barqaror turizm menejerlari soni juda kam. Ko‘plab mahalliy gidlar va xizmat ko‘rsatuvchi xodimlar zamonaviy ekologik standartlar, xalqaro talablar va yashil turizm tamoyillarini yetarli darajada bilmaydilar.

To‘rtinchi muammo - chiqindilarni boshqarish va tabiatni muhofaza qilish mexanizmlarining yetarli emasligidir. Ayniqsa, mashhur ekologik yo‘nalishlarda (Chimgan, Boysun, Nurota tog‘lari) chiqindilarning to‘planishi, suv havzalarining ifloslanishi va biologik xilma-xillikning kamayishi kuzatilmoqda. Bu muammolar yashil turizmning o‘ziga xos tamoyillariga zid keladi.

Beshinchi muammo - mahalliy aholi va turizm o‘rtasidagi iqtisodiy foydani adolatli taqsimlash mexanizmlarining yo‘qligidir. Ko‘pincha turistlardan tushadigan daromadning asosiy qismi markaziy kompaniyalar va investorlar qo‘liga o‘tib, mahalliy aholi faqat cheklangan foyda ko‘radi. Bu esa mahalliy jamiyatlarda turizmga nisbatan salbiy munosabatni kuchaytiradi.

Oltinchi va eng dolzarb muammo - iqlim o‘zgarishi va suv resurslari tanqisligining kuchayishidir. O‘zbekistonning ko‘plab mintaqalarida, xususan, cho‘l va yarim cho‘l hududlarda suv tanqisligi, qurg‘oqchilik va yer degradatsiyasi yashil turizmni rivojlantirishga jiddiy to‘sqinlik qilmoqda.

### **Rivojlanish istiqbollari va strategik takliflar**



O‘zbekiston mintaqalarida yashil turizmni rivojlantirish uchun katta potensial mavjud. Bu yo‘nalishni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagi strategik yo‘nalishlarni taklif etish mumkin:

Birinchi, har bir mintaqada yashil turizm klasterlarini shakllantirish zarur. Masalan, “Farg‘ona vodiysi yashil voha klasteri”, “Boysun tog‘lari ekologik klasteri” yoki “Orolbo‘yi yashil turizm klasteri” kabi loyihalar mintaqaviy resurslarni birlashtirib, samarali boshqarish imkonini beradi. Ikkinchi, “Yashil sertifikat” tizimini joriy etish va xalqaro standartlarga (Global Sustainable Tourism Council - GSTC va Green Key) moslashish lozim. Bu mehmonxonalar, turistik obyektlar va xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarni ekologik talablarga javob berishga undaydi. Uchinchi, mahalliy aholi ishtirokini keskin oshirish orqali qishloq turizmi va uy mehmondo‘stligini rivojlantirish kerak. Mahalliy oilalarga yashil turizm bo‘yicha treninglar o‘tkazish va ularga moliyaviy qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatish muhim ahamiyatga ega. To‘rtinchi, raqamli texnologiyalarni faol qo‘llash lozim. Virtual ekologik turlar, real vaqt rejimida ekologik monitoring tizimlari, mobil ilovalar va interaktiv xaritalar yashil turizmni yanada jozibador qiladi. Beshinchi, davlat-xususiy sheriklikni kuchaytirish va xalqaro grantlar (Global Environment Facility - GEF, United Nations Development Programme - UNDP) ni jalb qilish zarur. Bu mablag‘lar infratuzilmani yashil standartlar bo‘yicha qurishga yo‘naltirilishi mumkin. Oltinchi, mintaqalar o‘rtasida yashil turizm marshrutlarini yaratish (“Yashil Ipak yo‘li” loyihasi) orqali mamlakat ichidagi va xalqaro turist oqimini oshirish mumkin.

### **Xulosa**

O‘zbekiston mintaqalarida yashil turizmni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki tabiatni saqlash, aholining farovonligini oshirish va mintaqaviy barqaror rivojlanishni ta‘minlashning muhim strategiyasidir. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta‘kidlaganidek, yashil tamoyillarga asoslangan turizm mamlakatimizning kelajakdagi taraqqiyotining asosiy yo‘nalishlaridan biriga aylanishi lozim.

Mintaqaviy yondashuv, ilmiy asos va davlat siyosati uyg‘unligi orqali yaqin 5–10 yilda O‘zbekiston Markaziy Osiyoda yashil turizmning yetakchi mamlakatiga aylanishi mumkin.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Mirzayev M.A., Aliyeva M.T. Turizm asoslari. – Toshkent, 2011.



2. Xidirova G.R., Raxmatullayeva F.M. Mintaqaviy turizm. – Buxoro, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va nutqlari (2017–2025).
1. UNWTO Global Report on Sustainable Tourism (2020–2025).
2. Nigmatov A.N., Shamuratova N.T. Ekoturizm asoslari. – Toshkent, 2007.



Research Science and  
Innovation House

